

ضرورت اتخاذ رویکرد فرهنگی در تدوین الگوی اسلامی_ ایرانی پیشرفت از دیدگاه مقام معظم رهبری یاسر بازوند^۱

چکیده

اصلی ترین معطل نظام برنامه ریزی کلان کشور طی برنامه های توسعه کشور غفلت از رسالت اصلی انقلاب، یعنی «فرهنگ» بوده است. متأسفانه عدم توجه به این رسالت در برنامه های توسعه کشور باعث شده است که ما در تحقق اهدافمان در این برنامه ها موفقیت چندانی نداشته باشیم. مقام معظم رهبری در ابلاغ سیاست های کلی برنامه ششم توسعه، اجرای نقشه مهندسی فرهنگی کشور و تهیه پیوست فرهنگی برای طرح های مهم را ضرورتی اجتناب ناپذیر اعلام نموده اند. بدون در نظر گرفتن نیازها و لوازم مورد نیاز برای فعالیت های فرهنگی، نمی توان به پایان مطلوب الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت امید داشت. بر این مبنا با توجه به اینکه رهبر انقلاب بصیرت، تسلط و درک همه جانبه ای در زمینه ی الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت و فرهنگ دارند و به عنوان طراح اولیه ی الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت و پرچمدار حوزه ی فرهنگ در کشور مطرح می باشند، رهنمودها و منویات ایشان می تواند نقش تعیین کننده ای در این زمینه داشته باشد. این پژوهش از نوع کاربردی است که با روش داده بنیاد انجام گرفته است. جامعه ی آماری پژوهش، بیانات مرتبط با موضوع پژوهش حضرت آیت الله خامنه ای طی سالهای ۱۳۶۸ تا ۱۳۹۴ در نظر گرفته شده است. تمامی بیانات بدون نمونه گیری مورد بررسی قرار گرفته اند. بنابراین سعی شده است با کمک و بهره گیری از اسناد و مدارک موجود مرتبط با موضوع پژوهش (سخنان و نوشته ها و سایت های مربوط به حضرت آیت الله خامنه ای) به سوال های پژوهش پاسخ داده شود.

واژگان کلیدی: رویکرد فرهنگی، الگوی اسلامی_ ایرانی، پیشرفت، مقام معظم رهبری

۱- مقدمه

هدف انقلاب اسلامی «تحقق تمدن اسلامی» است. و لازمه تحقق «تمدن اسلامی» طراحی و تولید الگوی اسلامی- ایرانی پیشرفت می باشد. زیرا الگوهای رایج توسعه، از لحاظ مبانی، غلط و بر پایه اومانسیسم و اصول غیر الهی هستند و از لحاظ آثار و نتایج نیز نتوانسته اند وعده هایی را که در خصوص ارزش هایی نظیر آزادی و عدالت داده بودند، محقق کنند. وضعیت نامناسب برخی کشورهای دنبال کننده این الگوها در شاخص هایی نظیر بدهی های کلان مالی دولت ها، بیکاری، فقر و اختلاف طبقاتی شدید نشانه هایی از ناکارآمدی الگوهای رایج است. این جوامع اگرچه پیشرفت هایی نیز داشته اند اما پیشرفت ها تا اعماق آن جوامع نفوذ نکرده و به «اخلاق، عدالت، معنویت و امنیت» منتهی نشده است، بنابراین ما باید الگوی پیشرفت بومی خود را متکی بر مبانی اسلامی و فرهنگ ایرانی، تعریف و ارائه کنیم. بنابراین با توجه به اهمیت این موضوع مقام معظم رهبری در نخستین جلسه اندیشه های راهبردی،

۱- کارشناس ارشد برنامه ریزی آموزشی (yaser.bazvand@gmail.com_09168888213).

موضوع «الگوی اسلامی- ایرانی پیشرفت» را مطرح نمودند. در واقع ضرورت طراحی این الگو با بهره گیری از تضارب آرای اندیشمندان و نخبگان الگو پرداز و آشنا با ملاحظه های نظری- علمی (فکری- اجرایی)، آن است که بالندگی و پیشرفت، بدون الگو، مقدور نمی باشد. تعیین مبانی، ارکان، چارچوب و مسیر پیشرفت کشور در نظام مقدس جمهوری اسلامی ایران باید با مشارکت گسترده و حضور همه جانبه دانشمندان، محققان، نخبگان دانشگاهی و حوزوی و جوانان این مرز و بوم صورت گیرد. به گواه تاریخ و تجارب گذشته، پیشرفتی همه جانبه و پایدار خواهد بود که مبانی اسلامی و اقتضائات ایرانی در آن توأمان مورد توجه باشد.

مفهوم الگوی اسلامی- ایرانی پیشرفت در گرو تعیین معنا و مفهوم سه واژه ی کلیدی است. در گام نخست باید مشخص شود که مراد از الگو چیست و سپس روشن شود که اسلامی بودن آن به چه معناست، و در پایان مشخص شود که از ایرانی بودن این الگو چه چیزی اراده شده است. منظور از الگو در الگوی اسلامی- ایران پیشرفت به معنای یک کلان نظریه پیشرفت و یک کلان طرح اجتماعی جهت خروج از وضع موجود و وصول وضع مطلوب است. در واقع این الگوی پیشرفت در دل خود عناصر لازم جهت یک مهندسی بزرگ تحول اجتماعی را حائز است. الگو نقشه ی جامع است. وقتی می گوئیم الگوی- اسلامی ایرانی، یعنی یک نقشه ی جامع، بدون نقشه ی جامع دچار سردرگمی خواهیم شد (واعظی، ۱۳۹۰: ۱۱).

واژه ی اسلامی در این ترکیب حکایت از این ضرورت دارد که نظریه پیشرفت مورد نظر باید همخوان و مبتنی بر مبانی اسلامی و نظام ارزشی و تعالیم اسلامی باشد. نا گفته پیداست که مدل های متنوع توسعه که توسط غربیان و وابستگان مکاتب فکری لیبرالیستی و سوسیالیستی تا کنون عرضه شده است همگی مبتنی بر پیش فرض های انسان شناختی، معرفت شناختی و ارزش شناختی متناسب با درون مایه آن مکاتب فکری و فلسفی بود است. از این رو واژه ی «اسلامی» در این الگو تاکید بر لزوم همخوانی و ابتناء این الگو بر درون مایه تعالیم و مبنای اسلامی است. مقام معظم رهبری نیز «اسلامی بودن» الگوی پیشرفت را اساس کار می دانند و معتقدند که لازمه تحقق این موضوع تحقیقات عمیق اسلامی و ارتباط وثیق و پیوسته با حوزه های علمی و فضایی متفکر، آگاه و مسلط بر مبانی فلسفی، کلامی و فقهی است (دیدار اعضای شورای عالی مرکز الگوی اسلامی- ایرانی پیشرفت ۱۳۹۵/۲/۶).

واژه ی «ایرانی» در الگوی اسلامی- ایرانی پیشرفت اشاره به دو مضمون دارد. نخست آنکه در صورت استحصال و تدوین این الگو می توان گفت که فکر و ابتکار ایرانی این الگو را پدید آورده است. اسلام فقط مختص به ملت ایران نیست، ولی این ملت ایران بوده که توانسته است یا می تواند این الگو را با توجه به منابع اسلامی استخراج کند (بیانات مقام معظم رهبری، در دیدار با دانشجویان فردوسی مشهد ۱۳۸۶/۲/۲۵). معنای دوم از واژه ی «ایرانی» اشاره به آن دارد که این الگوی پیشرفت با توجه به واقعیات و ظرفیت های بالفعل و بالقوه ی سرزمین و ملت ایران تدوین یافته است. واقعیت این است که حتی در تلقی غربی از توسعه، یک مدل عام و جهان شمول برای توسعه نداریم بلکه با «مدل های توسعه» روبه رو هستیم. هر مدل توسعه افزون بر نرم ها و اصول و ضوابط و شاخص های عام توسعه باید چشمی هم به واقعیات سیاسی، فرهنگی و اقتصادی آن جامعه خاص داشته باشد. در واقع شرایط گوناگون تاریخی، جغرافیایی، طبیعی، انسانی و شرایط سیاسی و دیگر جنبه های عینی موجود یک ملت و سرزمین

در مدل پیشرفت پیشنهادی برای یک ملت تاثیر می گذارد. بنابراین همان گونه که رهبر معظم انقلاب بیان می فرمایند، پیشرفت در کشور ما با شرایط تاریخی، جغرافیایی، اوضاع سرزمینی، وضعیت آداب، فرهنگ و با میراث ما الگوی خود را دارد. بنابراین باید الگو متناسب و بومی خودمان را پیدا کنیم (بیانات مقام معظم رهبری در دیدار با دانشگاهیان و جوانان کردستان، اردیبهشت ۱۳۸۸). ایران زمینه‌ی تحقق این الگوست و اگر به فرهنگ، تاریخ، جغرافیا، اقلیم، آداب و سنن و سرمایه‌های انسانی و طبیعی کشور توجه نشود، الگوی پیشرفت، سندی غیرقابل تحقق و بدون استفاده خواهد شد (دیدار اعضای شورای عالی مرکز الگوی اسلامی- ایرانی پیشرفت ۱۳۹۵/۲/۶).

مقام معظم رهبری، دهه چهارم انقلاب را دهه پیشرفت و عدالت نامیده اند و در راستای آن، الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت را مطرح نمود. یکی از ابزارهای لازم برای تحقق این مهم، ضرورت توجه به رویکرد فرهنگی در تدوین الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت می باشد. حوزه فرهنگی یکی از اصلی ترین اهداف انقلاب اسلامی و سرلوحه انقلاب است. جاری کردن فرهنگ و ارزش های دینی و اخلاقی در جامعه و اداره و زندگی بر اساس اصول یادشده، از اصلی ترین اصول در سیاست گذاری فرهنگی از سوی سردمداران و بزرگان انقلاب به ویژه رهبر انقلاب (ره) بوده است. علاوه بر این، در دوره های بعد به ویژه در سال های اخیر به دلیل پشت سر گذاشتن شرایط اضطرار در سایر حوزه ها، حوزه فرهنگی از سوی بزرگان نظام بسیار مورد تأکید قرار گرفته است.

در هزاره سوم، بحث در باب فرهنگ و توجه به ابعاد مختلف آن و نیز تأثیرگذاری هایش در ابعاد مختلف زندگی بشری، بیش از پیش مورد توجه صاحب نظران قرار گرفته است. اولین توجه عمیق و تخصصی به این مسئله، با هدایت یونسکو در دهه ۶۰ قرن بیستم رخ داد و از آن به بعد، دولت ها در عرصه های مختلف، فصل جدیدی را به این مهم اختصاص دادند (اشنایدر^۱، ۱۳۷۹: ۴). امروزه با توجه به فاصله ایجاد شده بین کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه و آگاهی فعالان سیاسی، اجتماعی و اقتصادی این جوامع از نقش تأثیرگذار فرهنگ و توسعه ی فرهنگی در ابعاد کمی و کیفی به عنوان زیربنای توسعه ی پایدار و همه جانبه، این امر اهمیت چشم گیری پیدا کرده و اندیشمندان و متفکران و مدیران و سیاستمداران بسیاری را وادار به تفکر و تعمق کرده است.

فرهنگ سازمانی به عنوان یکی از مؤثرترین عوامل پیشرفت و توسعه کشورها شناخته شده است. فرهنگ سازمانی، به عنوان مجموعه ای از باورها و ارزش های مشترک، بر رفتار و اندیشه اعضای سازمان اثر می گذارد و می تواند نقطه شروعی برای حرکت و پویایی و یا مانعی در راه پیشرفت به شمار آید (سرزگری و محمدی آریا، ۱۳۹۴: ۱۳۶). سازمان ها دارای سرمایه های انسانی با تمایلات، اخلاقیات و فرهنگ های متفاوتی هستند، ولی با تاکید و نهادینه نمودن یک فرهنگ سازمانی و شناخت رفتارهای انسانی می توانند راهکارهای مناسبی برای جلوگیری از بروز رفتارهایی که باعث می شود بهروزی سازمانی کاهش پیدا کند یا حیات سازمان به مخاطره بیفتد، اتخاذ کنند. (اسکات و همکاران، ۲۰۱۵).

فرهنگ برای سازمان، همانند شخصیت برای انسان است؛ پدیده ای مخفی که زمینه های فکری را متحد کرده و به امور معنی و جهت می دهد و افراد را به حرکت وادار می دارد (تسلیمی و همکاران، ۱۳۸۲). فرهنگ؛ نامرئی ترین و آشکارترین بخش زندگی انسان است. نامرئی بودن آن از این جهت است که یک مقوله درونی است و با نظام ارزشی

نهادینه شده در وجود آدمی ارتباط تنگاتنگ دارد. می توان گفت که ارزش ها؛ درونی ترین و مبنایی ترین عنصر فرهنگ را تشکیل می دهند و همه رفتارها و حالات فرد و جامعه از آنها ریشه می گیرد. فرهنگ در هر جامعه به مثابه روح در پیکر است که موجب حیات و بقای جامعه می شود. در یک جامعه نمود و جایگاه خاص برای فرهنگ نمی توان تعیین کرد، بلکه باید گفت، فرهنگ در همه اجزاء و عناصر زندگی اجتماعی ساری و جاری است و هیچ فعالیتی در انسان بدون فرهنگ نیست. در ارزش های بازیافته در فرهنگ است که آدمی ارزش و مقام خود را باز می یابد و برای انتخاب های خود در هنگام روبه رو شدن با موقعیت های مختلف توجه لازم پیدا کند (ملکی، ۱۳۸۸: ۸۴).

فرهنگ مقوله ای پیچیده است که دارای ابعاد و عناصری مختلف است، تعاریف متعدد و گوناگونی نیز از آن بعمل آمده است. که هر کدام از این تعاریف جنبه ای از فرهنگ را مورد توجه قرار داده است که می تواند در برنامه ریزی های کلان فرهنگی جامعه مورد توجه باشد (عصاره و حسینی بیدخت، ۱۳۹۳). براونسون^۱ (۲۰۱۳)، فرهنگ را به صورت خصیصه، ارزش، باور، و رفتاری که قابل یادگیری و اکتساب از یک نسل به نسل دیگر، از فردی به فرد دیگر، از یک گروه به گروهی دیگر، مادامی که فرد عضوی از جامعه می باشد تعریف کرده است. در مجموع، فرهنگ را می توان مجموعه ارزش ها، ایده ها و دیگر سیستم های نمادین معنادار برای شکل دهی رفتار انسان تعریف نمود (کروبر و پارسون، ۲۰۰۳، به نقل از پوراآتشی). فرهنگ سازمانی مجموعه ای از ارزش های کلیدی است که توسط اعضای سازمان به طور گسترده پذیرفته شده است (تسوئی^۲ و همکاران، ۲۰۰۶). ماریس فرهنگ سازمانی را اعتقادات نسبتاً ثابت ارزش ها و ادراکات مشترک که توسط اعضای سازمان حفظ می گردد، تعریف کرده است (گری^۳، ۲۰۰۷).

فرهنگ مثل آب و هواست. فرهنگ، یعنی رسوم و آدابی که بر زندگی حاکم است. فرهنگ یعنی باورها و اعتقادات و چیزهایی که زندگی شخصی، اجتماعی و محیط کسب یک جامعه با آن ها روبه روست (خطبه های نماز جمعه تهران، ۱۳۶۹/۱/۱۰). فرهنگ به عنوان کالبد و باطن یک ملت است. فرهنگ هویت یک ملت و سمت و سوی آن است و می توان با استفاده از شاخص های مصداقی همچون عقاید، اخلاق، آداب، رفتارهای فردی و اجتماعی و خلیات ملی آن را تشخیص داد (رهبر معظم انقلاب در دیدار اعضای شورای عالی انقلاب فرهنگی، ۱۳۹۲/۳/۲۳).

در جهان بینی اسلامی، فرهنگ به معنای اخص آن مشتمل بر نظام اعتقادات، ارزش ها، اخلاقیات و رفتارها بوده و منبعث از وحی و جهت دهنده و محتوا بخش نظام ها و بخش های جامعه است. باورها و اعتقادات و ارزش های اسلامی، شاکله نهادها و سازمان جامعه اسلامی را ایجاد و در تار و پود اندیشه و تفکر و کردار و رفتار فردی و اجتماعی فرد مسلمان تنیده شده است. چنین یکپارچگی و در هم تنیدگی کل نمای اعتقادات و باورها، ارزش ها و رفتارها، دین اسلام را به یک فرهنگ (فرهنگ اسلامی) مبدل ساخته است. فرهنگ اسلامی در هر جامعه و کشوری

1 - Tsui
2 - Gray

با حفظ ماهیت و اصالت الهی و جهان شمول خویش، شکل و صورتی متناسب با مقتضیات جغرافیایی، تاریخی، زبانی و... به خود می‌گیرد. فرهنگ اسلامی-ایرانی همان فرهنگ متعالی اسلامی است که در روح و کالبد فرهنگ ایران زمین دمیده شده و متناسب با تاریخ، جغرافیا، مذهب، زبان و... در طی ۱۴ قرن گذشته توسعه و تکامل یافته است (نقشه‌ی مهندسی فرهنگی کشور، ۱۳۹۲: ۷).

۲- بیان مساله

اصلاح جامعه بدون اصلاح فرهنگ آن میسر نیست. تلاش‌های اقتصادی و اجتماعی زمانی می‌توانند شاهد مقصود را در آغوش بگیرند که الزامات مورد نظر آنها در فرهنگ جامعه نهادینه شده باشد. به تعبیر رهبر معظم انقلاب «فرهنگ از اقتصاد هم مهمتر است» (سخنرانی در حرم مطهر امام رضا علیه السلام، ۱۳۹۳/۱/۱). ضرورت توجه به رویکرد فرهنگی تا حدی است که در صدر سیاست‌های کلی برنامه‌های توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران بیان شده و اولین نکته مورد توجه، تکمیل و اجرای طرح مهندسی فرهنگی کشور و تهیه پیوست فرهنگی برای طرح‌های مهم است (معاونت برنامه‌ریزی و نظارت راهبردی ریاست جمهوری، ۱۳۸۹). اصلی‌ترین معطل نظام برنامه‌ریزی کلان کشور طی برنامه‌های توسعه کشور غفلت از رسالت اصلی انقلاب، یعنی «فرهنگ» بوده است. به طوری که رهبر انقلاب در دیدار اعضای هیئت دولت در تاریخ ۱۳۸۶/۶/۴، در بخشی از سخنان خود خطاب به ایشان می‌فرماید که؛ «از بخش فرهنگ رفع مظلومیت» کنید. متأسفانه عدم توجه به این رسالت باعث شده است که جامعه با وجود اجرای متوالی برنامه‌های توسعه و گذشت نزدیک به چهار دهه از پیروزی انقلاب اسلامی از وضعیت مطلوبی برخوردار نباشد. تحقق الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت نیازمند طراحی یک مختصات خاص برای فعالیت‌های فرهنگی است. بدون در نظر گرفتن نیازها و لوازم مورد نیاز برای فعالیت‌های فرهنگی، نمی‌توان به پایان مطلوب الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت امید داشت. به همین دلیل ورود به عرصه فرهنگ و فعالیت‌های فرهنگی، به دلیل ابعاد گسترده آن در پیشبرد و تحقق الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت، ضرورتی اجتناب‌ناپذیر می‌باشد. بنابراین با توجه به اینکه مقام معظم رهبری طراح اصلی الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت و پرچمدار حوزه‌ی فرهنگ در کشور می‌باشد، در پژوهش حاضر سعی شده است با در نظر گرفتن رهنمودها و منویات ایشان به بررسی ضرورت اتخاذ رویکرد فرهنگی در تدوین الگوی اسلامی-ایرانی پیشرفت پرداخته شود.

۳- روش تحقیق

این پژوهش از نوع کاربردی است که با روش داده بنیاد انجام گرفته است. جامعه‌ی آماری پژوهش، بیانات مرتبط با موضوع پژوهش حضرت آیت الله خامنه‌ای طی سالهای ۱۳۶۸ تا ۱۳۹۴ در نظر گرفته شده است. تمامی بیانات بدون نمونه‌گیری مورد بررسی قرار گرفته‌اند. بنابراین سعی شده است با کمک و بهره‌گیری از

اسناد و مدارک موجود مرتبط با موضوع پژوهش (سخنان و نوشته‌ها و سایت‌های مربوط به حضرت آیت الله خامنه‌ای) به سوال‌های پژوهش پاسخ داده شود.

۴- سوالات پژوهش

- ۱- عرصه‌های فرهنگ از دیدگاه مقام معظم رهبری؟
- ۲- اهمیت و ضرورت فرهنگ از دیدگاه مقام معظم رهبری؟
- ۳- عوامل تسهیل کننده کاربست رویکرد فرهنگی در تدوین الگوهای اسلامی ایرانی پیشرفت از دیدگاه مقام معظم رهبری؟

عرصه‌های فرهنگ از دیدگاه مقام معظم رهبری؟

مقام معظم رهبری معتقد است که مقوله فرهنگ باید در تمام محافل تصمیم‌گیری نظام جمهوری اسلامی مورد توجه قرار گیرد. اهمیت مقوله فرهنگ از اینجا است که مقوله فرهنگ از نظر تأثیرش در آینده یک ملت و یک کشور، با هیچ چیز دیگری قابل مقایسه نیست. لذا هر آنچه که موجب دغدغه انسان نسبت به آینده کشور و اهداف و آرمان‌های آن می‌شود، همین‌ها موجب دغدغه در مسایل فرهنگی هم می‌شود (دیدار با اعضای شورای عالی انقلاب فرهنگی، ۱۳۷۹/۹/۱۹). از نظر ایشان به طور کلی می‌توان حضور فرهنگ را در سه عرصه مشاهده کرد که مدیریت و نظارت حکومت بر هر سه عرصه و انجام کارهای فرهنگی مرتبط و متناسب با آن ضروری است.

۱- عرصه‌ی تصمیم‌های کلان کشور

یعنی فرهنگ به عنوان جهت‌دهنده به تصمیمات کلان کشور حتی تصمیم‌های اقتصادی، سیاسی، مدیریتی، و یا در تولید نقش دارد. فرهنگ مثل روحی است که در کالبد همه‌ی فعالیت‌های گوناگون کلان‌کشوری حضور و جریان دارد. (دیدار با اعضای شورای عالی انقلاب فرهنگی، ۱۳۸۱/۰۹/۲۶).

۲- فرهنگ به عنوان شکل‌دهنده‌ی به ذهن و رفتار عمومی جامعه

حرکت جامعه براساس فرهنگ آن جامعه است. اندیشیدن و تصمیم‌گیری جامعه بر اساس فرهنگی است که بر ذهن آنها حاکم است. دولت و دستگاه حکومت نمی‌تواند از این واقعیت به این اهمیت، خود را کنار نگذارد. فرهنگ مثل توری است که ماهیها بدون این که خودشان بدانند، در داخل این تور دارند حرکت می‌کنند و به سمتی هدایت می‌شوند. دولت مسئولیت دارد این فرهنگ را بشناسد، اگر ناصواب است آن را تصحیح کند، اگر ضعیف است، آن را تقویت کند، اگر در آن نفوذی هست دست نفوذ را قطع کند. بنابراین فرهنگ به عنوان شکل‌دهنده‌ی به ذهن و رفتار عمومی جامعه یکی از میدان‌های اساسی است. (دیدار با اعضای شورای عالی انقلاب فرهنگی، ۱۳۸۱/۰۹/۲۶).

۳- فرهنگ به عنوان سیاست‌های کلان آموزشی و علمی دستگاه‌های موظف دولت عرصه‌ی سوم، فرهنگ به عنوان سیاست‌های کلان آموزشی و علمی دستگاه‌های موظف دولت است؛ شامل (آموزش و پرورش، آموزش عالی و بهداشت و درمان). دستگاه‌های موظف دولت باید سیاست‌های کلان آموزشی و علمی خود را از شورای عالی انقلاب بگیرند. وزارت علوم، وزارت آموزش و پرورش و وزارت بهداشت و درمان به شدت به سیاست‌های شورای عالی انقلاب فرهنگی احتیاج دارند (بیانات رهبر معظم انقلاب اسلامی در دیدار اعضای شورای عالی انقلاب فرهنگی ۱۳۸۱/۰۹/۲۶).

بنابراین با توجه به اهمیت فرهنگ از نگاه مقام معظم رهبری در همه‌ی عرصه‌ها از جمله؛ (عرصه‌ی تصمیم‌های کلان کشور، فرهنگ به عنوان شکل‌دهنده‌ی به ذهن و رفتار عمومی جامعه و فرهنگ به عنوان سیاست‌های کلان آموزشی و علمی دستگاه‌های موظف دولت) می‌توان نتیجه گرفت که، تحقق الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت به عنوان یک الگوی کلان کشوری نیازمند اتخاذ یک رویکرد فرهنگی می‌باشد.

اهمیت و ضرورت فرهنگ از دیدگاه مقام معظم رهبری؟

در چند دهه اخیر، به واسطه تغییر و تحولات اساسی و فراگیر در عرصه‌های فرهنگی، اجتماعی، سیاسی-امنیتی، اقتصادی و فناوری در مقیاس منطقه‌ای و جهانی، نقش ممتاز و تعیین کننده فرهنگ در عرصه‌های ملی، بین‌المللی و جهانی نمایان تر شده است. انقلاب اسلامی ایران، به عنوان نقطه عطف تحولات معنوی، فرهنگی، اجتماعی و سیاسی قرن بیستم از ظرفیت‌ها و توانایی‌های بالفعل و بالقوه عظیمی در این حوزه برخوردار است و پیشرفت و تعالی همه جانبه کشور، مستلزم بهره‌گیری موثر و هوشمندانه از آن در سطح ملی و مناسبات و تعاملات منطق‌های و جهانی است. در حقیقت، فرهنگ به معنای اخص آن، از مختصات ذاتی، مزیت‌های راهبردی، انحصاری و سرنوشت ساز کشور و نظام جمهوری اسلامی ایران می‌باشد که همواره مورد تأکید معمار کبیر انقلاب اسلامی حضرت امام خمینی(ره) و مقام معظم رهبری بوده است. رهبر معظم انقلاب به عنوان پرچمدار حوزه‌ی فرهنگ در کشور معتقدند که، اگر ملتی از نظر شاکله ظاهری، مقبول و پیشرفته جلوه کند ولی از نظر فرهنگی و باطنی دچار نابسامانی باشد، ملتی ورشکسته خواهید بود، اما ملتی که از نظر فرهنگی غنی باشد، حتی اگر برخی مشکلات سیاسی و اقتصادی نیز داشته باشد، بالقوه، ملت مقتدری خواهد بود (مقام معظم رهبری، ۱۳۹۰/۳/۲۳، دیدار اعضای شورای عالی انقلاب فرهنگی). در نگاه ایشان فرهنگ از چنان اهمیتی برخوردار است که با سرنوشت اجتماعی ملت‌ها گره خورده است. این مسئله نشان گر اهمیت فرهنگ در اندیشه رهبر معظم انقلاب است: « فرهنگ به عنوان شکل‌دهنده‌ی به ذهن و رفتار عمومی جامعه است. اندیشیدن و تصمیم‌گیری جامعه بر اساس فرهنگی است که بر ذهن آنها حاکم است.

مقام معظم رهبری همواره اهتمام به امور فرهنگی را لازمه‌ی موفقیت در مسائل اقتصادی، صنعتی و کشاورزی می‌دانند. و معتقد است که دولت در برنامه‌های آینده خود باید اهتمام مضاعفی به مسائل فرهنگی داشته باشد. ایشان

مصلحت نظام را در اهمیت دادن به مسائل فرهنگی در برنامه های پنج ساله می دانند. و معتقدند که بی توجهی به مسائل فرهنگی نتیجه مطلوبی از تلاشهای دولت برای کارهای اقتصادی و سازندگی بدست نخواهد داد. بنابراین مصلحت نظام در آن است که در دران برنامه ها سطح بالایی از نظر حجم و کیفیت به مسائل فرهنگی توجه شود تا برنامه های دیگر نیز حرکت صحیحی داشته باشند (دیدار با وزیر فرهنگ و آموزش عالی به همراه رؤسای دانشگاهها، ۱۳۷۱/۸/۱۹). در واقع اصلاح جامعه بدون اصلاح فرهنگ آن میسر نیست. تلاش های اقتصادی و اجتماعی زمانی می توانند شاهد مقصود را در آغوش بگیرند که الزامات مورد نظر آنها در فرهنگ جامعه نهادینه شده باشد. به تعبیر رهبر معظم انقلاب «فرهنگ از اقتصاد هم مهمتر است (سخنرانی در حرم مطهر امام رضا علیه السلام، ۱۳۹۳/۱/۱). اگر ما بخواهیم توسعهی اقتصادی را به معنای صحیح کلمه در جامعه راه بیندازیم، احتیاج به تلاش فرهنگی داریم. مادامی که حتی محقق و پژوهشگر علمی، فرهنگ کار و وجدان کار و عشق به کار را نداشته باشد، وجود این محقق، بی فایده خواهد بود (دیدار با اعضای شورای عالی انقلاب فرهنگی، ۱۳۶۹/۹/۱۹). همچنین ایشان اعتقاد دارند که کارزار فرهنگی از کارزار نظامی اگر مهم تر نباشد و اگر خطرناک تر نباشد، کمتر نیست (دیدار با اعضای شورای عالی انقلاب فرهنگی، ۱۳۹۲ / ۹ / ۱۹). فرهنگ مایه‌ی اصلی هویت ملت هاست. فرهنگ یک ملت است که می‌تواند آن ملت را پیشرفته، عزیز، توانا، عالم، فناور، نوآور و دارای آبروی جهانی کند. اگر فرهنگ در کشوری دچار انحطاط شد و یک کشور هویت فرهنگی خودش را از دست داد، حتی پیشرفت هایی که دیگران به آن کشور تزریق کنند، نخواهد توانست آن کشور را از جایگاه شایسته‌ی در مجموعه‌ی بشریت برخوردار کند و منافع آن ملت را حفظ کند (بازدید از سازمان صدا و سیما، ۱۳۸۳/۲/۲۸).

مقام معظم رهبری معتقدند که نقش و تأثیر فرهنگ، هم به عنوان یک عامل اصلی و تعیین کننده در رفتارهای فردی و اجتماعی کشور و هم به عنوان یک حامل برای تأثیرات و اثرگذاری‌های سیاسی گرایش های سیاسی مورد غفلت قرار گرفته و آن چنان که باید و شاید مورد توجه قرار نگرفته است (دیدار با اعضای شورای عالی انقلاب فرهنگی ۱۳۷۸ / ۰۹). در باب اهمیت فرهنگ همین نکته کفایت که مقام معظم رهبری معتقدند که، فرهنگ اولویت این برهه از زمان است، مشکلات اقتصادی موجب پریشانی فکر نمی شود اما مشکلات فرهنگی، گاه خواب را از انسان می رباید (دیدار رئیس جمهوری و اعضای هیئت دولت، ۱۳۹۴/۶/۴).

رهبر معظم انقلاب اسلامی همواره تأکید بسیار زیادی بر موضوع اهمیت و ضرورت فرهنگ داشته اند. فرهنگ از نظر ایشان از چنان اهمیتی برخوردار می باشد که فرهنگ را از اقتصاد، سیاست و کارزار نظامی هم مهمتر میدانند. با بهره‌گیری از اسناد و مدارک موجود مرتبط با موضوع پژوهش (سخنان و نوشته‌ها و سایت‌های مرتبط با رهبر معظم انقلاب) برخی از مهمترین سخنان ایشان در باب اهمیت و ضرورت فرهنگ استخراج و در جدول زیر ذکر شده است:

جدول شماره (۱) اهمیت و ضرورت فرهنگ از دیدگاه مقام معظم رهبری

مکان	تاریخ	متن
دیدار با مسئولان بنیاد مستضعفان و جانبازان انقلاب اسلامی	۱۳۶۹/۷/۲۴	مسأله‌ی فرهنگی مسأله‌ی خیلی مهمی است. همه‌ی کارها یک طرف فرهنگ یک طرف
دیدار با اعضای شورای عالی انقلاب فرهنگی	۱۳۶۹/۹/۱۹	اگر ما بخواهیم توسعه‌ی اقتصادی را به معنای صحیح کلمه در جامعه راه بیندازیم، احتیاج به تلاش فرهنگی داریم
دیدار با وزیر فرهنگ و آموزش عالی به همراه رؤسای دانشگاهها	۱۳۷۱/۸/۱۹	اهتمام به امور فرهنگی لازمه‌ی موفقیت در مسائل اقتصادی، صنعتی و کشاورزی است.
دیدار اعضای شورای عالی انقلاب فرهنگی	۱۳۷۲/۹/۲۹	اهمیت مسائل فرهنگی و تأثیر قابل توجه آن در مسائل عمومی کشور از جمله در کیفیت، رشد و شکوفایی مسائل اقتصادی مورد تأکید قرار دارد
دیدار اعضای شوراهای فرهنگ عمومی استانها	۱۳۷۴/۴/۱۹	ضرورت هدایت و اداره صحیح فرهنگ عمومی جامعه اسلامی کاری بسیار مهم و محوری است و تأثیر تعیین کننده بر زندگی، حرکت و سرنوشت ملت ایران دارد
دیدار نویسندگان، شاعران، هنرمندان، قراء و حافظان قرآن و مسؤولان فرهنگی استان آذربایجان غربی	۱۳۷۵/۶/۲۸	فرهنگ صحیح زمینه ساز رشد و پیشرفت مستمر جامعه و تلاش بیشتر برای گسترش کمی و کیفی فرهنگ در جامعه
دیدار با مسؤولان خانه‌های فرهنگ جمهوری اسلامی ایران در خارج از کشور	۱۳۷۶/۶/۱۰	تحرك و فعالیت روزافزون لازمه ثمر دادن کار فکری و فرهنگی است هویت هر ملت، با فرهنگ آن ملت مشخص می شود
دیدار با اعضای شورای عالی انقلاب فرهنگی	۱۳۷۷/۱۰/۱۵	مسأله‌ی فرهنگ در یک جامعه یک مسأله‌ی حیاتی است. فرهنگ، اساس است. اگر فرهنگ در یک جامعه، فرهنگ صحیح باشد آن جامعه به سمت رشد اقتصادی و رفاه و آزادی حرکت خواهد کرد فرهنگ؛ ذهنیت و عقلیت جامعه، و بقیه‌ی امور؛ بقیه‌ی بخش‌های بشرد.
دیدار با وزیر و معاونین وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی و مدیران کل این وزارتخانه	۱۳۷۸/۲/۳۱	فرهنگ، مقوله بسیار مهمی است زیرا به ذهنیت و قوه درک انسان و نیز سازندگی شخصیت انسانها مربوط می شود و با هیچ سازندگی و بنای دیگری قابل مقایسه نیست
دیدار با اعضای شورای عالی انقلاب فرهنگی	۱۳۷۸/۹/۲۳	نقش و تأثیر فرهنگ، هم به عنوان یک عامل اصلی و تعیین کننده در رفتارهای فردی و اجتماعی کشور و هم به عنوان یک حامل برای تأثیرات و اثرگذاری‌های سیاسی گرایش های سیاسی مورد غفلت قرار گرفته
دیدار اعضای شورای عالی انقلاب فرهنگی	۱۳۷۹/۹/۱۹	مقوله فرهنگ باید در محافل تصمیم گیری نظام جمهوری اسلامی مورد توجه قرار گیرد. اهمیت مقوله فرهنگ از اینجاست که مقوله فرهنگ از نظر تأثیرش در آینده یک ملت و یک کشور، با هیچ چیز دیگری قابل مقایسه نیست.
دیدار رئیس و اعضای شورایی عالی انقلاب فرهنگی	۱۳۸۰/۹/۱۹	رعایت نشانه‌های فرهنگ ملی و اسلامی باید در بناها و کارهای عمرانی کشور که نشان دهنده هویت ملی و اسلامی مورد توجه خاص قرار گیرد و دستگاههای ذیربط موظف به اجرای آن گردند
دیدار اعضای شورایی عالی انقلاب فرهنگی	۱۳۸۱/۹/۲۶	تصمیم گیریهای کلان کشور در همه زمینه‌های سیاسی، اقتصادی، مدیریتی و دیگر زمینه باید از یک فرهنگ و روح مشترک برخوردار باشند
بازدید از سازمان صدا و سیما	۱۳۸۳/۲/۲۸	فرهنگ مایه‌ی اصلی هویت ملت هاست. فرهنگ یک ملت است که می‌تواند آن ملت را پیشرفته، عزیز، توانا، عالم، فناور، نوآور و دارای آبروی جهانی کند فرهنگ ستون فقرات حیات یک ملت و هویت یک ملت است
دیدار اعضای شوراهای فرهنگ عمومی استانها	۱۳۷۴/۴/۱۹	ضرورت هدایت و اداره صحیح فرهنگ عمومی جامعه اسلامی به عنوان یک کار بسیار مهم و محوری و تأثیر تعیین کننده آن بر زندگی، حرکت و سرنوشت ملت ایران خاطر نشان کردند
دیدار با رئیس جمهور و اعضای هیئت دولت	۱۳۸۵/۶/۱۶	مسئله‌ی فرهنگ و قضایای فرهنگی خیلی مهم است، اهمیت کار فرهنگی نباید مورد غفلت قرار گیرد. در کار فرهنگی هیچ وقفه و تعللی جایز نیست.

دیدار بارتیس جمهور و اعضای هیأت دولت	۱۳۸۶/۶/۴	مسأله ی فرهنگ را دست کم نگیرید. خیلی از مشکلات جامعه ی ما با فرهنگ سازی حل می شود فرهنگ مثل هواست آن را دست کم نگیرید؛ خیلی مهم است
دیدار رئیس جمهوری و اعضای هیئت دولت	۱۳۸۷/۶/۲	مقوله ی فرهنگ، مقوله ی بسیار مهمی است؛ مثل هوایی است که انسان در آن تنفس می کند. همه از بزرگ، کوچک، بالا، پائین، قشرهای مختلف، مسئول، غیرمسئول در این فضا تنفس می کنند. این فضا را درست کنید، تا همه سالم تنفس کنند.
بیانات در دیدار اعضای هیئت دولت	۱۳۸۸/۶/۱۶	مسئله ی فرهنگ بسیار مسئله ی مهمی است
دیدار وزیر فرهنگ و ارشاد اسلامی و نمایندگان فرهنگیان ایران در خارج از کشور	۱۳۸۸/۱۲/۱۱	اگر کار فرهنگی بدرستی انجام شود و بر ذهن و فکر و عاطفه افراد تأثیرگذار باشد، قطعاً برخی خلأهای احتمالی در عرصه دیپلماسی و یا ارتباطات تجاری و اقتصادی، پُر خواهد شد. اگر کار فرهنگی بدرستی انجام شود، هیچ عاملی نمی تواند کشور را منزوی کند.
در دیدار جمعی از مسئولان حوزه هنری	۱۳۸۹/۲/۲۰	عرصه فرهنگی، عرصه جهاد است و کسانی که در این میدان جهاد فرهنگی حضور دارند باید حق جهاد را بجا آورند
دیدار اعضای شورایی انقلاب فرهنگی	۱۳۹۰/۳/۲۳	اهمیت بسیار بالای مقوله فرهنگ به عنوان هویت و شاکله معنوی یک ملت و گستره وسیع و تأثیر عمیق آن در ابعاد مختلف زندگی فردی و اجتماعی
دیدار با اعضای شورای عالی انقلاب فرهنگی	۱۳۹۲/۹/۱۹	کارزار فرهنگی از کارزار نظامی اگر مهم تر نباشد و اگر خطرناک تر نباشد، کمتر نیست
سخنرانی در حرم مطهر امام رضا علیه السلام	۱۳۹۳/۱/۱	اصلاح جامعه بدون اصلاح فرهنگ آن میسر نیست. تلاش های اقتصادی و اجتماعی زمانی می توانند شاهد مقصود را در آغوش بگیرند که الزامات مورد نظر آنها در فرهنگ جامعه نهادینه شده باشد. به تعبیر رهبر معظم انقلاب فرهنگ از اقتصاد هم مهمتر است
سیاست های کلی برنامه ششم توسعه	۱۳۹۴/۴/۹	اجرای نقشه مهندسی فرهنگی کشور و تهیه پیوست فرهنگی برای طرح های مهم
دیدار رئیس جمهوری و اعضای هیئت دولت	۱۳۹۴/۶/۴	فرهنگ اولویت این برهه از زمان است، مشکلات اقتصادی موجب پریشانی فکر نمی شود اما مشکلات فرهنگی، گاه خواب را از انسان می رباید
در پیامی به افتتاحیه دهمین دوره مجلس شورای اسلامی	۱۳۹۵/۳/۸	دنبال کردن الزامات تحقق اقتصاد مقاوم و گسترش و تعمیق فرهنگ اسلامی
دیدار ائمه جماعات مساجد استان تهران	۱۳۹۵/۵/۳۱	فرهنگ و بصیرت فرهنگی مبنای کار حقیقی سیاسی است
دیدار رئیس جمهور و اعضای هیئت دولت	۱۳۹۵/۶/۳	اولویت بسیار مهم کشور، فرهنگ است، فرهنگ با جوهر دین، با جوهر انقلاب، اساس کارهای ما است که بایستی واقعاً به آن پرداخته شود.
در دیدار مردم آذربایجان شرقی در آستانه ی سالروز قیام بیست و نهم بهمن ۱۳۵۶ در حسینیه ی امام خمینی	۱۳۹۵/۱۱/۲۷	مسئله ی ما فقط مسئله ی اقتصاد نیست ؛ همه میدانند، بنده روی مسئله ی فرهنگ خیلی حساسیت دارم
دیدار اساتید، قاریان و حافظان برگزیده مسابقات بین المللی قرآن کریم	۱۳۹۶/۲/۷	گرفتاری امروز امت اسلامی را «سلطه فرهنگ، اقتصاد و سیاست غرب» می داند

عوامل تسهیل کننده کاربست رویکرد فرهنگی در تدوین الگوهای اسلامی ایرانی پیشرفت از دیدگاه

مقام معظم رهبری؟

مقام معظم رهبری در زمینه ی کاربست رویکرد فرهنگی معتقدند که، در مقوله ی فرهنگ باید نگاه معقول اسلامی را ملاک قرار داد و نوع برخورد با آن را بر طبق ضوابطی که معارف و الگوهای اسلامی به ما نشان می دهد، تنظیم کرد.

نباید با مقوله ی فرهنگ برخورد افراطی داشت، برخورد افراطی دو گونه تصور می شود؛ یکی این که ما مقوله ی فرهنگ را مقوله ای غیرقابل اداره و غیرقابل مدیریت بدانیم، یعنی رها کردن و بی اعتنایی و بی نظراتی در امر فرهنگ. این تفکر، تفکر درستی نیست و افراطی است. در مقابل آن سختگیری خشن و نظارت کنترل آمیز بسیار دقیق چه در زمینه ی فرهنگ عمومی، چه حتی در زمینه ی مسائل و اخلاق شخصی (قالب گیری کردن و قالب ها را تحمیل کردن) است. این تفکر هم به همان اندازه غلط است. نه می شود فرهنگ را در جامعه رها کرد که هرچه پیش آمد، پیش بیاید، نه می شود آن طور سختگیری های غلطی را که نه ممکن است و نه مفید، الگو قرار دارد. (بیانات رهبر معظم انقلاب اسلامی در دیدار اعضای شورای عالی انقلاب فرهنگی ۱۳۸۲/۱۰/۲۳). باید در زمینه ی فرهنگ برنامه ریزی شود و برنامه، چارچوب کار باشد. تمام دستگاه های دولتی، مجلس، قضایی و نظامی، باید این کار برایشان ارزش باشد و مسابقه برای این که بخش های گوناگون برنامه، حتی زودتر از زمان پیش بینی شده تحقق پیدا کند، راه بیفتد. (دیدار مسوولان و کارگزاران کشور در آستانه ی یازدهمین سالگرد پیروزی انقلاب اسلامی، ۱۳۶۸/۱۱/۹). باید روحیه ی آزاداندیشی و برنامه ریزی عادلانه وجود داشته باشد. نه بی برنامه گی و ولنگاری فرهنگی، نه جزم اندیشی و تحجر و استبداد فرهنگی، راه صحیح این است که برنامه ریزی کنیم، هدایت کنیم، کمک کنیم به رویش های خوب، و جلوی ضربه ها و حملات را بگیریم، یعنی هم آفند، هم پدآفند (دیدار رئیس جمهور و اعضای هیئت دولت، ۱۳۹۵/۶/۳). در زمینه ی فرهنگ مدیریت داشته باشیم نباید در امر فرهنگ یک کشور برخلاف مسایل دیگر هیچ گونه نظارت، اشراف، مدیریت و تدبیری وجود نداشته باشد (دیدار با اعضای شورای عالی انقلاب فرهنگی، ۱۳۷۷/۱۰/۱۵). باید نقشه مهندسی فرهنگی کشور و پیوست فرهنگی برای طرح های مهم تهیه و تلاش شایسته برای تبیین ارزش های انقلاب اسلامی و دفاع مقدس و دستاوردهای جمهوری اسلامی صورت گیرد (سیاست های کلی برنامه ششم توسعه، ۱۳۹۴/۴/۹). افراد فاضل و صاحبان اندیشه که به عنوان یک مسؤولیت، متکفل و متعهد به تلاش در جهت اصلاح فرهنگ عمومی جامعه اسلامی شده اند، باید بر روی این مسأله بسیار اساسی از فکر و ذهن و وقت خود، سرمایه گذاری کنند و ذوق، ابتکار، تواناییها و مهارتهای خود را برای به انجام رسانیدن این مهم بکار گیرند (دیدار اعضای شوراهای فرهنگ عمومی استانها، ۱۳۷۴/۴/۱۹). در نظام اسلامی باید احکام و سبک زندگی اسلامی پیاده شود و فرهنگ جامعه در همه ابعاد، منطبق بر آموزه های قرآنی باشد (دیدار نوروزی جمعی از مسوولان نظام، ۱۳۹۶/۱/۲۱). باید از بخش فرهنگ رفع مطلوبیت شود. بخش فرهنگ بخش مظلومی است. مسأله ی فرهنگ دست کم گرفته نشود. فرهنگ نیاز به صرف وقت و بودجه قابل توجهی دارد (دیدار رئیس جمهور و اعضای هیأت دولت به مناسبت هفته دولت، ۱۳۸۶/۶/۴).

با بهره گیری از اسناد و مدارک موجود مرتبط با موضوع پژوهش (سخنان و نوشته ها و سایت های مرتبط با رهبر معظم انقلاب) در جدول زیر برخی از مهمترین سخنان ایشان در باب عوامل تسهیل کننده کاربست رویکرد فرهنگی که توجه به آنها می تواند کاربست رویکرد فرهنگی در تدوین الگوی اسلامی- ایرانی پیشرفت را تسهیل کند ذکر شده است.

جدول شماره (۲) عوامل تسهیل کننده کاربست رویکرد فرهنگی

مکان	تاریخ	متن
دیدار اعضای شورای عالی انقلاب فرهنگی	۱۳۶۸/۹/۲۱	قرار دادن فرهنگ در اولویت‌های اول بودجه. در کار فرهنگی نباید مسأله‌ی پول و بودجه، یک مشکل عمده به حساب آید.
دیدار مسوولان و کارگزاران کشور در آستانه ی یازدهمین سالگرد پیروزی انقلاب اسلامی	۱۳۶۸/۱۱/۹	در همه جا باید برنامه‌ریزی بشود و برنامه، چارچوب کار باشد. تمام دستگاه‌های دولتی و مجلس و قضایی و نظامی، باید این کار برایشان ارزش باشد و مسابقه برای این که بخش‌های گوناگون برنامه، حتی زودتر از زمان پیش بینی شده تحقق پیدا کند، راه بیفتد. یکی از خصوصیات برنامه، "زمان" است که باید در وقت یا زودتر از وقت، تحقق پیدا کند
دیدار با وزیر فرهنگ و آموزش عالی به همراه رؤسای دانشگاهها	۱۳۷۱/۸/۱۹	دولت در برنامه های آینده خود باید اهتمام مضاعفی به مسائل فرهنگی داشته باشد.
بیانات در مراسم تنفیذ حکم دوره‌ی دوم ریاست جمهوری آقای هاشمی رفسنجانی	۱۰۵/۱۲ ۱۳۷۲	در باب فرهنگ، سیاست کلی کشور باید عبارت باشد از حفظ و پرداخت و وابستگی شدید و کامل به فرهنگ ملی و البته جزو مهم‌ترین ارکان فرهنگ ملی، اسلام است فرهنگ خودی از فرهنگهای دیگر هم وام می‌گیرد. اینکه باید رفت از هر جای دنیا چیز خوب را آورد، این هم جزو فرهنگ ماست
دیدار اعضای شورای عالی انقلاب فرهنگی	۱۳۷۲/۹/۲۹	استفاده اندیشمندان از وسایل ارتباط جمعی کشور را برای اصلاح فرهنگ عمومی جامعه
دیدار اعضای شوراهای فرهنگ عمومی استانها	۱۳۷۴/۴/۱۹	افراد فاضل و صاحبان اندیشه که به عنوان یک مسؤولیت، متکفل و متعهد به تلاش در جهت اصلاح فرهنگ عمومی جامعه اسلامی شده‌اند، باید بر روی این مسأله بسیار اساسی از فکر و ذهن و وقت خود، سرمایه‌گذاری کنند و ذوق، ابتکار، تواناییها و مهارت‌های خود را برای به انجام رسانیدن این مهم بکار گیرند.
دیدار نویسندگان، شاعران، هنرمندان، قراء و حافظان قرآن و مسوولان فرهنگی استان آذربایجان غربی	۱۳۷۵/۶/۲۸	توسعه کیفی فرهنگ را از لحاظ دید بلند مدت، از گسترش کمی آن مهمتر است
دیدار با اعضای شورای عالی انقلاب فرهنگی	۱۳۷۷/۱۰/۱۵	باید در زمینه ی فرهنگ مدیریت داشته باشیم نباید در امر فرهنگ یک کشور برخلاف مسایل دیگر هیچ گونه نظارت، اشراف، مدیریت و تدبیری وجود نداشته باشد
دیدار با اعضای شورای عالی انقلاب فرهنگی	۱۳۷۸/۹/۲۳	باید مقوله‌ی فرهنگ از نو ارزیابی شود. مقوله‌ی فرهنگ را قدری دست کم گرفته‌ایم
دیدار با اعضای شورای عالی انقلاب فرهنگی	۱۳۸۰/۹/۱۹	رعایت نشانه‌های فرهنگ ملی و اسلامی باید در بناها و کارهای عمرانی کشور که نشان دهنده هویت ملی و اسلامی مورد توجه خاص قرار گیرد و دستگاههای ذیربط موظف به اجرای آن گردند
دیدار با اعضای شورای عالی انقلاب فرهنگی	۱۳۸۲/۱۰/۲۳	به مقوله‌ی فرهنگ نباید نگاه افراطی داشت؛ باید نگاه معقول اسلامی را ملاک قرار داد و نوع برخورد با آن را بر طبق ضوابطی که معارف و الگوهای اسلامی به ما نشان می‌دهد، تنظیم کرد نظارت هوشمندانه، متفکرانه، آگاهانه، مراقبت از هرز روی نیروها و هرزه‌روی علف هرزه‌ها، هدایت جامعه به سمت درست، کمک به رشد و ترقی فرهنگی افراد جامعه
دیدار رئیس جمهور و اعضای هیأت دولت به مناسبت هفته دولت	۱۳۸۶/۶/۴	رفع مظلومیت از بخش فرهنگ(صرف وقت و بودجه کافی) از بخش فرهنگ رفع مظلومیت شود. بخش فرهنگ بخش مظلومی است. مسأله‌ی فرهنگ دست کم گرفته نشود. فرهنگ نیاز به صرف وقت و بودجه قابل توجهی دارد
بیانات در دیدار اعضای هیئت دولت	۱۳۸۸/۶/۱۶	هدفگذاری ها خیلی مهم است؛ از این نبایستی غفلت کرد
ابلاغ سیاستهای کلی نظام اداری	۱۳۸۹/۱/۳۱	نهادینه سازی فرهنگ سازمانی مبتنی بر ارزش های اسلامی و کرامت انسانی و ارج نهادن به سرمایه های انسانی و اجتماعی.
در دیدار جمعی از مسوولان حوزه هنری	۱۳۸۹/۲/۲۰	عرصه فرهنگی، عرصه جهاد است و کسانی که در این میدان جهاد فرهنگی حضور دارند باید حق جهاد را بجا آورند
سیاست‌های کلی برنامه ششم توسعه	۱۳۹۴/۴/۹	اجرای نقشه مهندسی فرهنگی کشور و تهیه پیوست فرهنگی برای طرح‌های مهم

		تلاش شایسته برای تبیین ارزش‌های انقلاب اسلامی و دفاع مقدس و دستاوردهای جمهوری اسلامی ارائه و ترویج سبک زندگی اسلامی ایرانی و فرهنگ‌سازی درباره اصلاح الگوی مصرف و سیاست‌های اقتصاد مقاومتی توجه ویژه به توسعه و تجلی مفاهیم، نمادها و شاخص‌های هویت اسلامی - ایرانی در ساختارهای سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور
دیدار رئیس جمهور و اعضای هیئت دولت	۱۳۹۵/۶/۳	روحیه‌ی آزاداندیشی و برنامه‌ریزی عادلانه وجود داشته باشد. نه بی‌برنامه‌گی و ولنگاری فرهنگی، نه جزم‌اندیشی و تحجر و استبداد فرهنگی؛ راه صحیح این است که برنامه‌ریزی کنیم، هدایت کنیم، کمک کنیم به رویش‌های خوب، و جلوی ضربه‌ها و حملات و مانند اینها را بگیریم؛ یعنی هم آفند، هم پدآفند.
بیانات در دیدار دست‌اندرکاران راهیان نور	۱۳۹۵/۱۲/۱۶	با زنده نگه داشتن ارزش‌ها و ثروت‌های فرهنگی که متعلق به ما است و به ما نیرو می‌دهند کارهای بزرگی انجام می‌گیرد مثل دوران انقلاب
دیدار نوروزی جمعی از مسئولان نظام	۱۳۹۶/۱/۲۱	در نظام اسلامی باید احکام و سبک زندگی اسلامی پیاده شود و فرهنگ جامعه در همه ابعاد، منطبق بر آموزه‌های قرآنی باشد.

۵- نتیجه گیری

بنابراین با توجه به اهمیت فرهنگ از نگاه مقام معظم رهبری در همه ی عرصه ها از جمله؛ (عرصه ی تصمیم‌های کلان کشور، فرهنگ به عنوان شکل‌دهنده‌ی به ذهن و رفتار عمومی جامعه و فرهنگ به عنوان سیاست‌های کلان آموزشی و علمی دستگاه‌های موظف دولت) می‌توان نتیجه گرفت که، تحقق الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت به عنوان یک الگوی کلان کشوری نیازمند اتخاذ یک رویکرد فرهنگی است. بدون در نظر گرفتن نیازها و لوازم مورد نیاز برای فعالیت‌های فرهنگی، نمی‌توان به پایان مطلوب الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت امید داشت. به همین دلیل ورود به عرصه فرهنگ و فعالیت‌های فرهنگی، به دلیل ابعاد گسترده آن در پیشبرد و تحقق الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت، ضرورتی اجتناب ناپذیر می‌باشد.

رهبر معظم انقلاب اسلامی همواره تأکید بسیار زیادی بر موضوع اهمیت و ضرورت فرهنگ داشته‌اند. فرهنگ از نظر ایشان از چنان اهمیتی برخوردار می‌باشد که فرهنگ را از اقتصاد، سیاست و کارزار نظامی هم مهمتر میدانند. برخی از مهمترین سخنان ایشان که نشان دهنده ی اهمیت و ضرورت فرهنگ می‌باشد: مسأله‌ی فرهنگی مسأله‌ی خیلی مهمی است. همه‌ی کارها یک طرف فرهنگ یک طرف، اگر ما بخواهیم توسعه‌ی اقتصادی را به معنای صحیح کلمه در جامعه راه بیندازیم، احتیاج به تلاش فرهنگی داریم، اهتمام به امور فرهنگی لازمه ی موفقیت در مسائل اقتصادی، صنعتی و کشاورزی است، اهمیت مسائل فرهنگی و تأثیر قابل توجه آن در مسائل عمومی کشور از جمله در کیفیت، رشد و شکوفایی مسائل اقتصادی مورد تأکید قرار دارد، ضرورت هدایت و اداره صحیح فرهنگ عمومی جامعه اسلامی کاری بسیار مهم و محوری است و تأثیر تعیین‌کننده بر زندگی، حرکت و سرنوشت ملت ایران دارد، فرهنگ صحیح زمینه ساز رشد و پیشرفت مستمر جامعه، تحرک و فعالیت روزافزون لازمه ثمر دادن کار فکری و فرهنگی است، هویت هر ملت، با فرهنگ آن ملت مشخص می‌شود، مسأله‌ی فرهنگ در یک جامعه یک مسأله‌ی حیاتی است. فرهنگ، اساس است، فرهنگ، مقوله بسیار مهمی است، نقش و تأثیر فرهنگ مورد غفلت قرار گرفته، مقوله فرهنگ

باید در محافل تصمیم گیری نظام جمهوری اسلامی مورد توجه قرار گیرد، فرهنگ ستون فقرات حیات یک ملت و هویت یک ملت است، در کار فرهنگی هیچ وقفه و تعللی جایز نیست، فرهنگ مثل هواست آن را دست کم نگیرید، مقوله ی فرهنگ مقوله ی بسیار مهمی است، مثل هوایی است که انسان در آن تنفس می کند، اگر کار فرهنگی بدرستی انجام شود، هیچ عاملی نمی تواند کشور را منزوی کند، عرصه فرهنگی، عرصه جهاد است، کارزار فرهنگی از کارزار نظامی اگر مهم تر نباشد و اگر خطرناک تر نباشد، کمتر نیست، اصلاح جامعه بدون اصلاح فرهنگ آن میسر نیست، فرهنگ اولویت این برهه از زمان است، مشکلات اقتصادی موجب پریشانی فکر نمی شود اما مشکلات فرهنگی، گاه خواب را از انسان می رباید، اولویت بسیار مهم کشور، فرهنگ است.

برخی از عوامل تسهیل کننده کاربست رویکرد فرهنگی در تدوین الگوهای اسلامی ایرانی پیشرفت از دیدگاه مقام معظم رهبری:

قرار دادن فرهنگ در اولویت های اول بودجه، در کار فرهنگی نباید مسأله ی پول و بودجه، یک مشکل عمده به حساب آید؛ در همه جا باید برنامه ریزی بشود و برنامه، چارچوب کار باشد، تمام دستگاه های دولتی و مجلس و قضایی و نظامی، باید این کار برایشان ارزش باشد؛ دولت در برنامه های آینده خود باید اهتمام مضاعفی به مسائل فرهنگی داشته باشد؛ روحیه ی آزاداندیشی و برنامه ریزی عادلانه وجود داشته باشد نه بی برنامه گی و ولنگاری فرهنگی، نه جزم اندیشی و تحجر و استبداد فرهنگی؛ هدفگذاری ها خیلی مهم است از این نایبستی غفلت کرد؛ اجرای نقشه مهندسی فرهنگی کشور و تهیه پیوست فرهنگی برای طرح های مهم تلاش شایسته برای تبیین ارزش های انقلاب اسلامی و دفاع مقدس و دستاوردهای جمهوری اسلامی؛ در باب فرهنگ، سیاست کلی کشور باید عبارت باشد از حفظ و پرداخت و وابستگی شدید و کامل به فرهنگ ملی؛ افراد فاضل و صاحبان اندیشه که به عنوان یک مسؤولیت، متکفل و متعهد به تلاش در جهت اصلاح فرهنگ عمومی جامعه اسلامی شده اند، باید بر روی این مسأله بسیار اساسی از فکر و ذهن و وقت خود، سرمایه گذاری کنند و ذوق، ابتکار، تواناییها و مهارتهای خود را برای به انجام رسانیدن این مهم بکار گیرند؛ توسعه کیفی فرهنگ در بلند مدت، از گسترش کمی آن مهمتر است؛ باید در زمینه ی فرهنگ مدیریت داشته باشیم نباید در امر فرهنگ یک کشور برخلاف مسایل دیگر هیچ گونه نظارت، اشراف، مدیریت و تدبیری وجود نداشته باشد؛ نظارت هوشمندانه، متفکرانه، آگاهانه، مراقبت از هرز روی نیروها و هرزه رویی علف هرزه ها، هدایت جامعه به سمت درست، کمک به رشد و ترقی فرهنگی افراد جامعه؛ به مقوله ی فرهنگ نباید نگاه افراطی داشت؛ باید نگاه معقول اسلامی را ملاک قرار داد و نوع برخورد با آن را بر طبق ضوابطی که معارف و الگوهای اسلامی به ما نشان می دهد، تنظیم کرد؛ نهادینه سازی فرهنگ سازمانی مبتنی بر ارزش های اسلامی و کرامت انسانی و ارج نهادن به سرمایه های انسانی و اجتماعی؛ عرصه فرهنگی، عرصه جهاد است و کسانی که در این میدان جهاد فرهنگی حضور دارند باید حق جهاد را بجا آورند؛ ارائه و ترویج سبک زندگی اسلامی ایرانی و فرهنگ سازی درباره اصلاح الگوی مصرف و سیاست های اقتصاد مقاومتی؛ توجه ویژه به توسعه و تجلی مفاهیم، نمادها و شاخص های هویت اسلامی - ایرانی در ساختارهای سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور؛ راه صحیح این است که برنامه ریزی کنیم، هدایت کنیم، کمک کنیم به رویش های خوب، و جلوی ضربه ها و حملات و

مانند اینها را بگیریم؛ یعنی هم آفند، هم پدآفند، در نظام اسلامی و در تدوین الگوهای اسلامی ایرانی پیشرفت باید احکام و سبک زندگی اسلامی پیاده شود و فرهنگ جامعه در همه ابعاد، منطبق بر آموزه‌های قرآنی باشد.

۶- پیشنهادات

اولین بستر و زمینه‌ی لازم برای اتخاذ رویکرد فرهنگی در تدوین الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت خارج کردن فرهنگ از مظلومیت و قرار گرفتن آن در کانون توجه مسئولین و محوریت فرهنگ در تصمیم‌گیری‌های کلان کشور می‌باشد.

افراد فاضل و صاحبان اندیشه که به عنوان یک مسؤولیت، متکفل و متعهد به تلاش در جهت اصلاح فرهنگ عمومی جامعه اسلامی شده‌اند، باید بر روی این مسأله بسیار اساسی از فکر و ذهن و وقت خود، سرمایه‌گذاری کنند و ذوق، ابتکار، توانائیها و مهارتهای خود را برای به انجام رسانیدن این مهم بکار گیرند.

پیش‌نیاز اتخاذ رویکرد فرهنگی در تدوین الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت دست‌یابی نخبگان فکری- فرهنگی کشور به یک نظریه‌ی فرهنگی بومی و اجماع بر سر آن می‌باشد. بدون دست‌یابی به این نظریه هر گونه سیاست‌گذاری و اجرای آن با مشکل روبرو خواهد شد.

اجرای موفق اتخاذ رویکرد فرهنگی در تدوین الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت نیازمند گفتمانی شدن آن در بین مردم جامعه و در بین سیاست‌گذاران و مجریان می‌باشد. از بعد اجتماعی و مردمی، در صورتی می‌توان آرمان‌ها را در جامعه به فعلیت رساند که بتوان آن را به یک گفتمان عمومی تبدیل کرد.

نظام اجرای سیاست‌های فرهنگی به دلیل نرم و به تبع آن انسان محور بودن، برای موفقیت و دست‌یابی به اهداف خود نیازمند تربیت نیروی انسانی خیره، متخصص و دارای تفکر فرهنگی در تمامی رده‌های اجرای آن می‌باشد و هر گونه موفقیتی در این حوزه در گرو وجود انسان‌های شایسته دارای تفکر فرهنگی می‌باشد.

یکی از دلایل عمده اجرای موفق سیاست‌های فرهنگی کشور، تدوین سیاست‌های مبهم، چند پهلو و فرازمانی می‌باشد که بدون مسئله‌شناسی و نیازسنجی فرهنگی درست وضع شده‌اند. بنابراین پیشنهاد می‌شود، طی یک فرایند علمی و تعاملی یک سیاست فرهنگی بلندمدت مورد اجماع در تدوین الگوهای اسلامی ایرانی پیشرفت تدوین شود و آنگاه سیاست‌های فرهنگی پنج‌ساله در جهت و هم‌سو با آن به نحو تعاملی و بر اساس مسئله‌شناسی و نیازسنجی علمی تدوین شود.

پیشنهاد می‌شود برای اجرای شدن اتخاذ رویکرد فرهنگی در تدوین الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت لازم است نظام در سطح کلان به یک رویکرد منسجم و واحد در این زمینه برسد و همین رویکرد در رده راهبردی حاکم گردد و تمامی سیاست‌های کشور بر مبنای همان رویکرد تدوین و اجرا گردند.

یکی از ضرورت‌های اجرای موفق اتخاذ رویکرد فرهنگی در تدوین الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت نظارت و رصد فرهنگی دائمی می‌باشد. در نظارت و رصد فرهنگی میزان وصول به اهداف و تحقق سیاست‌ها از طریق شاخص‌های دقیق مورد ارزیابی قرار می‌گیرد.

منابع

- اشنايدر، سوزان سی و ژان لویی بارسو. (۱۳۷۹). مدیریت در پهنه فرهنگ ها. ترجمه سید محمد اعرابی و داود یزدی. تهران: دفتر پژوهش های فرهنگی.
- تسلیمی محمد سعید، میرزایی حسن، محسنی، منوچهر (۱۳۸۲). تدوین مدل دیالکتیکی نهاد علم. مجله دانش مدیریت، شماره ۶۳.
- پورآتشی، مهتاب (۱۳۹۶)، بررسی و تبیین تاثیر فرهنگ دانشگاهی بر خلاقیت دانشگاهیان، ششمین کنفرانس الگوهای اسلامی ایرانی پیشرفت، اردیبهشت ۱۳۹۶.
- سرگزی، حسینعلی؛ محمدی آریا، علیرضا (۱۳۹۴)، رابطه سرمایه اجتماعی با فرهنگ سازمانی در مراکز آموزش عالی استان گلستان، فصلنامه علمی پژوهشی رفاه اجتماعی، سال چهاردهم، شماره ۵۵.
- عصاره، علیرضا و حسینی بیدختی، محسن. (۱۳۹۳). واکاوی نقش توسعه موسسات آموزش عالی در قبال فرهنگ و تهاجم فرهنگی، مجله مطالعات توسعه اجتماعی ایران، سال ششم، شماره دوم، بهار ۱۳۹۳.
- ملکی، ح. (۱۳۸۸) تعلیم و تربیت و مهندسی فرهنگی، چاپ اول، گرگان: رشد فرهنگ.
- معاونت برنامه ریزی و نظارت راهبردی رئیس جمهور (۱۳۸۸)، لایحه برنامه پنجم توسعه جمهوری اسلامی ایران (۱۳۸۹-۱۳۹۳)، تهران: معاونت برنامه ریزی و نظارت راهبردی رئیس جمهور.
- واعظی، احمد (۱۳۹۰)، سهم نظریه پردازی سیاسی در الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت، فصلنامه علوم سیاسی، سال چهاردهم، شماره ۵۵، پاییز ۹۰.
- نقشه ی مهندسی کشور (۱۳۹۲)، دبیرخانه شورای عالی تنقلاب فرهنگی.
- Gray, Daniel H. (2007) "Standards of Corporate Responsibility are Changing". Financial Analysts Journal, Vol. XXV II No. 5, Sept .Oct.
- Tsui, A. S., Zhang, Z., Wang, H., Xin, K. R. and Wu J. B (2006).Unpacking the relationship between CEO leadership behavior andorganizational culture, The Leadership Quarterly, 17, 113-117.